

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

David Westin

Barnets bästa och barnets vilja i svensk rätt

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Kandidatuppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Uta Bindreiter

Termin: VT 2018

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Allmänt	4
1.2 Uppsatsens övergripande syften	4
1.3 Frågeställningar	4
1.4 Avgränsning	4
1.5 Perspektiv och metod	5
1.6 Material	5
1.7 Disposition	6
2 BARNKONVENTIONEN	7
2.1 Artikel 3	8
2.2 Artikel 12	9
3 SVENSK RÄTT	11
3.1 Barnets bästa i svensk rätt	11
3.2 Barnets vilja i svensk rätt	12
3.3 Praxis	13
3.3.1 RH 2007:42	13
3.3.2 NJA 1999 s. 451	14
3.4 Statistik	16
3.5 SOU 2016:19	17
3.5.1 Utredningens bedömning	18
3.5.1.1 Artikel 3	18
3.5.1.2 Artikel 12	21
4 DISKUSSION	25
4.1 Analys	25

4.2	Slutsats	28
5	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	29
5.1	Litteratur	29
5.2	Förarbeten	29
5.3	Internetkällor	29
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	30

Summary

This essay aims to explain what the child's best interest and the child's will are in Swedish law and, above all, the connection between the two concepts. Hence the questions are as follows: *What is the relationship between the child's best interest and the child's will* and *What does the child's best / will mean in Swedish law*. The essay also deals with differences between the child's best interests and the will in theory compared to practice. The material is extracted from legal texts, preliminary work, case law, doctrine and articles, and a certain amount of statistics are used to show how the legal application looks. Some focus is on SOU 2016:19 which, among other things, handles the possible incorporation of the UN Convention on the Rights of the Child, but the essay goes further into detail with the criticisms of how the legal situation looks today. In summary, the conclusion is that the child's will is something that is included in the best interests of the child, but usually it is only that way in theory, and in practice there are many cases where children aren't heard with the motivation that it is to protect the child. Then the child's will and the child's best interest is put on different sides, because the child is seen as a protective object and not a bearer of rights.

Sammanfattning

Den här uppsatsen syftar till att redogöra för vad barnets bästa och barnets vilja är i svensk rätt och framförallt sambandet mellan de två begreppen. Därav är frågeställningarna följande: *Vad är förhållandet mellan barnets bästa och barnets vilja* och *Vad innebär barnets bästa/vilja inom den svenska rätten*. Uppsatsen behandlar även skillnader mellan barnets bästa och vilja i teorin jämfört med praktiken. Materialet hämtas från lagtext, förarbeten, rättsfall, doktrin och artiklar och en viss grad av statistik används för att visa hur rättstillämpningen ser ut. Det läggs fokus vid SOU 2016:19 som bland annat hanterar den eventuella inkorporeringen av FN:s konvention om barnets rättigheter, men där går uppsatsen mer in på den kritik som förs mot hur rättsläget ser ut idag. Slutsatserna är sammanfattningsvis att barnets vilja är något som är med i beräkningen av barnets bästa, men att det oftast bara blir på det viset i teorin och i praktiken är det många fall där barn inte hörs med motiveringen att det är för att skydda barnet. Då ställs barnets vilja och bästa på olika sidor, på grund av att barnet ses som ett skyddsobjekt och inte en bärare av rättigheter.

Förkortningar

BRU	Barnrättighetsutredningen
FB	Föräldrabalken (1949:381)
FN	Förenta nationerna
HD	Högsta domstolen
LSS	Lagen (1993:387) om stöd och service för vissa funktionshindrade
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
RH	Rättsfall från hovrätterna
SoL	Socialtjänstlagen (2001:453)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk juristtidning
UtlL	Utlänningslagen (2005:716)

1 Inledning

1.1 Allmänt

Sverige har sedan 1990 varit folkrättsligt bundna av FN:s konvention om barnets rättigheter och nu diskuteras det om konventionen ska inkorporeras i svensk rätt. Detta skulle kunna få stora effekter på den svenska barnrättens olika områden. Ett av de områdena som antagligen hade påverkats till en högre grad är barnets rätt att fritt få uttrycka sina åsikter i frågor som rör barnet. Barnets vilja har ett intressant samspel med vad som anses vara barnets bästa och vid fortsatt läsning är tanken att läsaren ska få en klarare bild på vad dessa uttryck faktiskt innebär och hur de påverkar varandra.

1.2 Uppsatsens övergripande syften

Uppsatsens syften har varit att klargöra vad barnets bästa och barnets vilja innebär och hur de båda begreppen påverkar varandra inom svensk rätt, både i teorin och i praktiken. Det har även varit ett syfte att till en viss grad visa på skillnaderna mellan barnets bästa samt vilja när det kommer till hur lagstiftningen ser ut och hur den sedan tillämpas.

1.3 Frågeställningar

- Vad är förhållandet mellan barnets bästa och barnets vilja?
- Vad innebär barnets bästa/vilja inom den svenska rätten?

1.4 Avgränsning

Avgränsningen av uppsatsen har skett genom att inte behandla internationella perspektiv mer än att barnkonventionen tas upp. Barnets bästa har mestadels hanterats utifrån barnets rätt att höras och endast i

undantagsfall har övriga perspektiv tagits upp för att ge en bättre helhetsbild.

1.5 Perspektiv och metod

Uppsatsen har behandlats ur ett kritiskt perspektiv och har utöver att försöka svara på frågeställningarna avsett att belysa de problem som uppstod under uppsatsens skrivande. Det har även varit uppsatsens avsikt att jämföra den svenska barnrätten i teorin med hur det ter sig i praktiken. Detta har skett med en rättsdogmatisk metod.

1.6 Material

Vid val av material har uppsatsen i första hand hanterat primära källor och extra fokus på statens offentliga utredningar, som noggrant utreder dels hur rättsläget ser ut och vilka brister som finns och dels hur det bör se ut.

Statistik har tagits från sådana utredningar och även rättsfall har tagits upp för att belysa barnrätten i praktiken. Rättsfallen har valts ut för att föra fram de problem som finns med att barn inte alltid hörs även fast det är frågor som rör barnet, och statistiken som efterföljer fortsätter på det temat.

När det kommer till redogörelsen för hur rätten ser ut har, utöver lagtext, svensk doktrin använts. Det rör sig om författarna Lotta Dahlstrand, Johanna Schiratzki och Anna Singer. Även en artikel av Eva Ryrstedt har tagits upp. Lotta Dahlstrand har bland annat jobbat som barnombudsman och boken som har använts är hennes doktorsavhandling för juris doktorsexamen i civilrätt vid Uppsala universitet. Johanna Schiratzki har bland annat varit professor i rättsvetenskap vid Stockholms universitet och professor i barnrätt vid Linköpings universitet. Anna Singer är för närvarande professor i civilrätt och särskilt familjerätt vid Uppsala universitet och Eva Ryrstedt är professor i civilrätt vid Lunds universitet. Jag ser ingen anledning till att ifrågasätta dessa källor utöver den mänskliga faktorn, men den kommer man aldrig ifrån helt och hållet oavsett.

En relativt stor del av uppsatsen har bearbetats från SOU 2016:19 av den anledningen att det är en relativt ny utredning som i en stor utsträckning hanterar de ämnen som uppsatsen hanterar.

1.7 Disposition

Först har rättsläget hanterats med att lätt redogöra för det mest relevanta i barnkonventionen och sedan har uppsatsen gått in på hur det ser ut i svensk rätt. Efter det har uppsatsen behandlat material som visar på hur det går till i praktiken. Det sker genom redovisning av dels två svenska rättsfall och dels av en SOU. Innan uppsatsen sedan går över till den diskuterande delen har SOU 2016:19 behandlats, som innehåller både hur barnrätten bör se ut (teorin) och hur den faktiskt tillämpas (praktiken).

2 Barnkonventionen

Barnkonventionen, eller FN:s konvention om barnets rättigheter som den även heter, antogs av FN:s generalförsamling den 20 november 1989.

Arbetet till konventionen startade tio år tidigare av Polen i samband med FN:s barnår 1979, och grundades i månt och mycket på FN år 1959 antagna deklaration om barnets rättigheter. Den nämnda förklaringen slog fast att barn har rätt till ett särskilt skydd och att detta skydd ska uppnås med åtanke till barnets bästa. Barnkonventionen består av 54 artiklar, som i sin tur delas upp på tre delar, varav artiklarna 1–41 faller in under del 1. Den andra och tredje delen hanterar frågor som implementering samt administrativa frågor, medan den första delen räknar upp konventionens alla rättigheter.¹

Konventionen består inte enbart av juridiska rättigheter utan även mänskliga rättigheter till en stor del. Det finns ingen hierarki mellan rättigheterna och istället ska de samverka med varandra samtidigt som de ska ses som en helhet. Artiklarna ska tolkas holistiskt, dvs att man ska försöka se helhetsbilden. Dock har FN:s kommitté för barnets rättigheter lagt fram att det finns fyra principer som är särskilt viktiga. Dessa är rätten till liv (art 6), alla barns lika värde och lika rättigheter (art 2), principen om barnets bästa (art 3) och principen om barnets deltagande i beslut som rör barnet (art 12).² Den här uppsatsen kommer i huvudsak beröra de två senare principerna, nämligen om barnets bästa samt dess deltagande i beslut som rör barnet.

Av världens erkända stater är det enbart en stat som har signerat konventionen men inte ratificerat den och det är USA.³ Sverige har varit folkrättsligt bundna av barnkonventionen sedan den ratificerades den 21 juni 1990. På senare tid utreds det om barnkonventionen även ska inkorporeras i svensk lag. Det framgår av SOU 2016:19, som kommer tas upp längre ner i uppsatsen.

¹ Schiratzki (2000) s. 46-47

² Dahlstrand (2004) s 28

³ <https://unicef.se/barnkonventionen>, hämtad 2018-05-08

2.1 Artikel 3

Principen om barnets bästa hittas i barnkonventionens artikel 3, varav första stycket ger oss att barnets bästa skall komma i främsta rummet. Den engelska originaltexten använder sig av orden ”a primary consideration”, vilket skiljer sig från äldre traktat och övriga FN-dokument som berör barnrätt, då det istället formuleras som ”the primary consideration”. Ett exempel på det är den tidigare nämnda FN år 1959 antagna deklaration om barnets rättigheter, vilket då har ett starkare skydd för barnets bästa än vad barnkonventionen har. Barnkonventionen ger alltså ett utrymme för en avvägning mellan barnets bästa och andra intressen, något som inte är helt glasklart med den svenska formuleringen ”främsta rummet”.⁴

Barnkonventionens artikel 43 stadgar att det ska finnas en internationell expertkommitté som ska ”granska de framsteg som gjorts av konventionsstaterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt denna konvention”, vilket sker genom FN:s kommitté för barnets rättigheter. Kommittén har fastslagit vissa faktorer som måste uppmärksammas vid en bedömning av barnets bästa, detta för att begränsa de möjligheter som finns för fria tolkningar av begreppet. Faktorerna är barnets inställning och identitet, bevarandet av familjemiljön och upprätthållandet av relationer, omsorg, skydd och säkerhet, utsatthet, rätt till hälsa och utbildning. Kommittén har vidare poängterat att en tolkning av vad som är barnets bästa ska ske konventionskonformt.⁵ De har även lagt vikt vid att barnets bästa består av tre delar, nämligen att det ska ses som ett tillvägagångssätt, en materiell rättighet och en grundläggande rättslig tolkningsprincip.⁶

⁴ Schiratzki (2014) s. 30

⁵ Schiratzki (2014) s. 31

⁶ SOU 2016:19 s. 202

2.2 Artikel 12

Artikel 12 handlar om barnets rätt att komma till tals när det gäller frågor som rör barnet. Det gäller alla frågor som rör barnet och rätten tillkommer alla de barn som är i stånd att bilda egna åsikter. Det får inte ske någon diskriminering kring detta, vilket framkommer av diskrimineringsförbudet i artikel 2, och FN-kommittén har särskilt pekat ut vissa grunder som inte får påverka rätten att komma till tals, nämligen på grund av kön, funktionshinder, språk och etnicitet samt behov av särskilt stöd.⁷ Det är alltså upp till staten att se till att alla barn har en möjlighet att få sin åsikt hörd, oavsett om bristande språkkunskaper, funktionshinder eller dylikt skulle försvåra detta.

Enligt artikel 12 ska ett barns åsikter tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Det finns två huvudsakliga syften till varför artikel 12 ställs upp med dubbla kriterier angående betydelsen av ett barns åsikter. Dels för att konventionsstaterna inte helt och hållet ska få avgöra om ett barns åsikter ska få tillmätas betydelse, och dels för att skydda de barn som har en hög mognadsgrad sett till dess ålder, så att även deras åsikter beaktas.⁸

Barnet ska fritt få uttrycka sina åsikter när det kommer till frågor som rör barnet. Det ska ske utan påtryckningar, exempelvis från partiska föräldrar, och för att det ska ses som en fri åsikt måste barnet även ha getts tillräcklig information om olika beslutsalternativ och vilka konsekvenser som de olika alternativen leder till.⁹

Artikel 12 har sedan ett andra stycke som hanterar hur ett hörande av ett barn ska gå till. Andra stycket är inte alls lika omtalat som det första, men ger oss ändå några viktiga detaljer, som att barnet särskilt ska beredas tillfälle att höras och att detta kan ske antingen direkt genom att barnet hörs

⁷ Dahlstrand (2004) s. 64

⁸ Dahlstrand (2004) s. 65

⁹ Dahlstrand (2004) s. 64

personligen, eller indirekt då barnet representeras av antingen en företrädare eller ett organ som är lämpligt. Företrädare för barnet måste inte nödvändigtvis vara dess föräldrar, utan kan också vara en utomstående person eller en organisation, så länge som representantens målsättning är att nå en lösning som är för barnets bästa. Artikelns andra stycke tar inte upp på vilket sätt barnet ska höras, utan det har lämnats ett ganska stort spelutrymme åt konventionsstaterna angående verkställigheten. Med detta sagt ska inte det ses som ett sätt för konventionsstaterna att enbart implementera obetydligare lagändringar som resulterar i att barnet exempelvis endast hörs indirekt eller liknande, då det inte hade ansetts konventionskonformt.¹⁰

¹⁰ Dahlstrand (2004) s. 65

3 Svensk rätt

Barnkonventionen kan snart komma att inkorporeras i svensk rätt, men i skrivande stund har inte detta skett. Jag anser det därmed relevant att till en viss grad även redogöra för hur det ser ut i övrig svensk lag när det kommer till barnets bästa samt barnets vilja och rätt att uttrycka denna. Nedan följer några av de mest relevanta lagarna inom uppsatsens ämne.

3.1 Barnets bästa i svensk rätt

När barnkonventionen ratificerades av Sverige gav det följden att det fördes in paragrafer angående barnets bästa i ett flertal svenska författningstexter, bland annat Föräldrabalken (1949:381) (FB), Socialtjänstlagen (2001:453) (SoL), Utlänningslagen (2005:716) (UtlL) samt Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU). Det skedde dock inte med en gemensam tolkning av begreppet. I svenska förarbeten föreslogs det att barnets bästa skulle utgå från dels ett objektiva perspektiv och dels ett subjektivt. Det objektiva perspektivet skulle utgå från vad man vet om barn grundat på vetenskap och beprövad erfarenhet. Det subjektiva perspektivet är helt enkelt vad barnet själv tycker, förutsatt att det har vistats i en trygg miljö och utan påtryckningar från föräldrar.¹¹

I och med nya vårdnadsregler till FB år 2006 togs det i förarbetena upp en ny syn på hur barnets bästa skulle bedömas. Skillnaden mot det tidigare var att situationen skulle ses ur ett barnperspektiv, dvs att man försöker förstå barnet och hur situationen och eventuella förändringar kan tänkas påverka barnets uppfattning. Att se något ur ett barnperspektiv innefattar att lyssna och respektera vad barnet själv säger om saken, men förarbetena säger efter det att ”Det är i sista hand den vuxne som utifrån sina kunskaper och erfarenheter måste fatta beslutet och ta ansvar för det.” Detta skiljer sig en hel del från det tidigare nämnda subjektiva perspektivet, där barnets vilja

¹¹ Schiratzki (2014) s. 32-33

skulle kunna vara en avgörande faktor som en fristående omständighet.¹² Föräldrabalkens paragraf som rör barnets bästa är FB 6:2a.

Det finns ytterligare tolkningar av barnets bästa inom den svenska rätten. I och med införandet av Utlänningslagen portalparagraf för barnets bästa, lades det fram några grundläggande behov som skulle tas i beaktning vid en bedömning av barnets bästa. Dessa är barnets behov av omvårdnad och skydd för att kunna överleva och utvecklas, respekt för sin integritet samt behovet av ett stabilt och varaktigt förhållande till bägge föräldrarna.¹³ Det har även nämnts att barnets bästa är något som varierar, såväl i tid, som mellan olika kulturer och olika sociala värderingar och ska inte ses som något oföränderligt.¹⁴

3.2 Barnets vilja i svensk rätt

I svensk rätt används ”barnets vilja” istället för ”barnets åsikter” som konventionen ger uttryck för. Tanken är nog att de ska innebära samma sak, men det är inte helt klart då ”vilja” kan ses som något mer bestämt, vilket barnombudsmannen även har gett kritik för.¹⁵ I uppsatsen används olika termer, som ”vilja”, ”åsikter” samt ”inställning”, men de syftar alla till samma rättighet.

Då barnets vilja är en påverkande faktor i bestämmandet av barnets bästa, hanteras barnets vilja i någorlunda samma paragrafer. FB 6:2a 3st säger oss precis som barnkonventionens artikel 12 att hänsyn ska tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad. Även FB 6:11 hanterar hur ett barns vilja ska få betydelse, nämligen genom att en vårdnadshavare ska ta allt större hänsyn till barnets synpunkter och önskemål i takt med barnets stigande ålder och utveckling. Ett annat exempel inom svensk rätt där

¹² Schiratzki (2014) s. 33–34

¹³ Schiratzki (2014) s. 34

¹⁴ SOU 1997:116 s. 122

¹⁵ Singer (2012) s. 33

barnets vilja ska iakttas är UtIL 1:11, där barn skall höras i frågor om beslut om tillstånd som rör barnet om det inte anses olämpligt.

I uppsatsens förra avsnitt togs det upp dels ett subjektivt perspektiv och dels ett barnperspektiv när det kommer till att avgöra barnets bästa. Båda alternativen ger oss att barnet skall höras. Skillnaden är, som tidigare nämnt, att när det kommer till det subjektiva perspektivet kan barnets vilja och åsikt ligga till grund för ett avgörande som en självständig omständighet, medan barnperspektivet flyttar strålkastarljuset från barnet till de vuxna när det slutligen skall bestämmas vad som är barnets bästa. Alltså har de nya vårdnadsreglerna till FB 2006 påverkat till vilken grad barnets vilja ska få betydelse i processen.

Hänsyn till barnets vilja ska enligt FB 6:20 även tas vid interimistiska beslut, vilket överensstämmer med barnkonventionens artikel 12 där det uttrycks att barnets rätt att komma till tals gäller vid alla frågor som rör barnet.¹⁶

3.3 Praxis

3.3.1 RH 2007:42

Twisten rörde gemensam vårdnad av ett barn som var 13 år gammal vid tidpunkten för hovrättens dom. Det var modern som ville ha ensam vårdnad över barnet då både hon och barnet ville att ett skolbyte skulle ske för barnet i fråga, medan fadern motsatte sig detta. I utredningen hade det förts diskussioner med barnet där det framgick att barnet själv ville byta skola och att barnet kunde motivera skolbytet. Av utredningen framgick det även att barnet inte tog något ställningstagande kring vårdnadsfrågan då barnet tyckte att det var något som var ”krångligt och invecklat” och framförde även att det bästa vore om föräldrarna kom överens och att det kändes lite

¹⁶ Sjösten (2009) s. 46

osäkert med enbart en vårdnadshavare. Det var även barnets åsikt att det borde vara barnet själv som bestämmer vilken skola som den ska gå på.

Tingsrätten dömde för fortsatt gemensam vårdnad med de anledningarna att ett skolbyte inte ska få ligga till grund för en upplösning av gemensam vårdnad och att socialtjänsten i vårdnadsutredningen var av åsikten att en fortsatt gemensam vårdnad i högre grad än annan vårdnadsform kan antas tillgodose barnets behov av en god och nära kontakt med båda föräldrarna.

Hovrätten var inne på samma spår som tingsrätten och i månt och mycket förde de en liknande argumentation. Hovrätten pekade dock lite extra på att barnet inte specifikt hade uttryckt någon önskan om att den gemensamma vårdnaden skulle upplösas. Hovrätten fastslog tingsrättens dom.

Det framgick inte tydligt i utredningen om barnet var fullt insatt i vad vårdnadsfrågan faktiskt behandlade eller vad de olika konsekvenserna hade blivit vid olika grader av ställningstaganden från barnets sida. Här uppstår en intressant fråga. Bör ett barn få reda på och bli insatt i vilka juridiska konsekvenser ett av deras uttalanden kan få och bör de bli upplysta om när deras uttalanden saknar eller har väldigt liten juridisk relevans? Detta är dock något som kommer behandlas under uppsatsens diskuterande del.

3.3.2 NJA 1999 s. 451

Innan jag nu lite kort ska redovisa nästa rättsfall vill jag göra läsaren uppmärksam på att detta var något som skedde innan föräldrabalkens vårdnadsreglers ändring år 2006, alltså fanns bland annat inte sista stycket i FB 6:2a som ger oss det ska tas hänsyn till barnets vilja i relation till ålder och mognad. Däremot har Sverige vid den här tidpunkten varit folkrättsligt bundna av barnkonventionen i ett flertal år.

Rättsfallet handlade om vårdnad och boende angående tre barn av åldrarna sex, åtta respektive 12 år. HD var eniga om att en bedömning skulle ske

utifrån vad som kunde anses vara barnets bästa, och vid en bedömning av vad som är barnets bästa skulle det fästas särskilt avseende vid barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna. HD kommenterade också att en sådan bedömning ska ske på ett individuellt plan med hänsyn till omständigheterna i det specifika fallet.

Efter ändringar i FB 6:5 som trädde i kraft den 1 oktober 1998 kunde domstolen, och kan fortfarande i skrivande stund, förordna gemensam vårdnad hos ogifta par även fast någon av de motsatte sig detta, något som inte var möjligt innan. Här lade HD fram, med stöd från förarbeten till FB, att lagstiftningen i och med ändringen utgår från att gemensam vårdnad är det som är bäst för barnet och att ensam vårdnad endast ska väljas om det finns särskilda omständigheter som skulle tala mot gemensam vårdnad. De gick inte in närmare i detalj om vad sådana särskilda omständigheter kan tänkas vara.

HD:s dom blev gemensam vårdnad och att boende skulle tillfalla modern. Detta grundades på dels det som hade diskuterats kring vad som generellt är barnets bästa och dels den vårdnadsutredningen som gjordes i samband med fallet. Rättsfallet i fråga är intressant i det anseendet att barnens inställningar knappt berördes. Utredaren hade talat med 12-åringen, vilket skedde i barnets egna rum, och samtalet gick till på ett jämförelsevis lättsamt sätt med konsideration till barnets ålder. De två yngre barnen hördes inte överhuvudtaget utan iaktogs endast i samband med utredningen, och 12-åringen tillfrågades inte rakt ut hur hen ville leva eller bo.¹⁷ HD:s domskäl berörde inte vad 12-åringen hade gett uttryck för i utredningen och de yngre barnens inställning hanterades inte heller på något plan. Precis som i det tidigare upptagna rättsfallet var barnen, och framförallt 12-åringen, inte insatta i att deras inställning till de berörda frågorna kunde påverka utgången av fallet. Det verkade inte HD eller utredaren heller vara i det här fallet i mitt tycke. Därför är det passande att uppsatsens nästa del kommer hantera statistik angående barns vilja i domar samt utredningar.

¹⁷ Ryrstedt (2009) s. 1026

3.4 Statistik

Under 2002 beslutade regeringen att tillsätta en vårdnadskommitté som bland annat hade uppgifterna att utvärdera dels 1998 års vårdnadsreform och dels 1996 års reform angående barns rätt att komma till tals. Resultaten framkommer i SOU 2005:43, och det är från denna SOU som uppsatsen nu kommer hantera statistik angående i vilken grad vårdnadsutredningar och domar tar hänsyn till barnets inställning. Jag anser att det har ett pedagogiskt syfte att framhäva sådan statistik, men för att det inte ska ta upp för mycket utrymme av uppsatsen kommer jag enbart redovisa den statistiken som jag anser relevant för uppsatsens ämne. Vill läsaren ta del av den övriga statistiken finnes den i SOU 2005:43 från sida 209 och framåt.

Vårdnadsutredningar tog i en större omfattning än domar upp barnets inställning när det rör frågor som vårdnad, boende samt umgänge. För åldersgruppen 7–17 år redovisade vårdnadsutredningarna samtliga barns inställning, bortsett från ett undantagsfall. För 6-åringar redovisades 4 av 7 barns inställning till frågan, och för 5-åringarna var det 2 av 12 barn. När det sedan kollas på domarna ser statistiken annorlunda ut. För åldrarna 6–17 redovisades barnets inställning i drygt hälften av fallen. Desto äldre barnen var desto mer redovisades deras inställning, och för barn över 12 år var siffran istället drygt tre fjärdedelar, jämfört med barnen åldrarna 6–8 vars inställning redovisades i drygt en fjärdedel av fallen. När barnen var 3–5 år redovisades inställningen i endast 3 av 87 fall.¹⁸

En förklaring på varför domarna inte alltid tar med uppgifter om barnets vilja och åsikter kan bero på att det som prövas inte har någon koppling till det som barnet har uttryckt sin inställning till. Barnet kan exempelvis uttrycka sin vilja angående hos vilken förälder hen vill bo hos, men kanske inte berört åsikter kring umgänge med den andra föräldern. Om det då är

¹⁸ SOU 2005:43 s. 210

umgänge som domstolen ska hantera finns det ingen anledning att ta upp barnets inställning till en annan fråga.¹⁹

3.5 SOU 2016:19

Uppsatsen kommer nu behandla den SOU:n som bland annat hanterar den eventuella inkorporeringen av barnkonventionen. Frågan har behandlats i SOU 2016:19 av barnrättighetsutredningen (BRU). Utredningen startade maj månad 2013 och hade från början som uppdrag att kartlägga särskilt angelägna områden av hur de svenska författningarnas tillämpning överensstämmer med barnets rättigheter enligt barnkonventionen. Den hade även som uppdrag att ta fram för- och nackdelar av en inkorporering av barnkonventionen i svensk rätt. Sedan har utredningen fått sitt uppdrag utökat genom tilläggsdirektiv, och denna utökningen är då att ta fram ett förslag till lag om inkorporering av barnkonventionen och även att belysa de praktiska och rättsliga frågor som uppstår vid en inkorporering.²⁰

När BRU skulle ta fram de särskilt angelägna områdena som skulle kartläggas, gjordes detta genom två förhör med ett tjugotal statliga myndigheter, Sveriges kommuner och landsting och Sveriges advokatsamfund, som vardera tog upp de områden som de ansett vara särskilt angelägna utifrån ett barnperspektiv. Områdena är följande: barn i migrationsprocessen, stöd och service till barn med funktionsnedsättning, barn som har bevittnat våld inom familjen samt barn som har utsatts för våld inom familjen. BRU har även, tillsammans med Barnombudsmannen, genomfört ett antal samtal med barn och unga för att höra hur deras upplevelse är angående om deras rättigheter har blivit tillgodosedda.²¹

¹⁹ SOU 2005:43 s 211

²⁰ SOU 2016:19 s. 79

²¹ SOU 2016:19 s. 140

3.5.1 Utredningens bedömning

Vid kartläggningen av de olika områdena utgick utredningen särskilt från barnkonventionens ”viktigaste” principer, nämligen artiklarna 2, 3, 6 och 12.²² Då det ter sig naturligt med uppsatsens ämne kommer det läggas fokus på vad utredningen har tagit fram angående artikel 3 och artikel 12, och framförallt deras samspel. Det kommer läggas väldigt lite fokus på den delen som berör SoL. När barnets bästa skulle föras in i SoL skedde det utifrån barnkonventionen. Därmed har inte lagstiftningen i sig kritiserats och det som har ansetts gå i strid mot konventionen är själva rättstillämpningen, vilket inte är något som är unikt för SoL.²³

3.5.1.1 Artikel 3

Av de fyra olika kartläggningsområdena var det framförallt två områden vars rättstillämpning inte ansågs överensstämma med barnkonventionens artikel 3. Det ena området var barn i migrationsprocesser och då var det i huvudsak Utlänningslagen som hanterades.²⁴ UtIL 1:10 säger att det särskilt ska beaktas vad hänsynen till barnets hälsa och utveckling samt barnets bästa i övrigt kräver. Vid tillkomsten av denna reglering betonades att det finns starka skäl att ta särskild hänsyn till barn i en asylprocess, samtidigt som det också lades fram att det faktumet att sökande är ett barn inte ska bli ett eget kriterium för uppehållstillstånd. Både UtIL och barnkonventionen tillåter att barnets bästa ibland får ge vika för andra samhällsintressen, exempelvis intresset av att upprätthålla en reglerad invandring.²⁵

Barnets bästa ska bearbetas med UtIL i alla de frågor som rör barn.

Kartläggningen visade emellertid att ett resonemang om barnets bästa framförallt fördes när det kom till de fall som berördes av UtIL 5:6. Den bestämmelsen har fått en ändrad lydelse juni 2014, men när kartläggningen

²² SOU 2016:19 s. 137

²³ SOU 2016:19 s. 221

²⁴ SOU 2016:19 s. 312

²⁵ SOU 2016:19 s. 162

ägde rum skulle en bedömning enligt UtL 5:6 ta särskild hänsyn till om den sökande var ett barn om det förelåg synnerligen ömmande omständigheter i övrigt. Det framkommer inte av utredningen till vilken grad ett resonemang kring barnets bästa fördes när det handlade om synnerligen ömmande omständigheter enligt UtL 5:6 jämfört med övriga situationer som också hanteras av UtL, utan bara det faktumet att det då skedde i större omfattning.²⁶ BRU kommenterar vidare att det inte är fel i sig att en utredning om barnets bästa förs i de fall som berör UtL 5:6, men pekar på att det då finns en risk att barnets bästa enbart kommer behandlas vid sådana fall.²⁷

När barnets bästa behandlades i det material som hänfördes till Utlänningslagens del av utredningens kartläggning, skedde det oftast med en negerande formulering, exempelvis att något inte står i strid med barnets bästa etc. Här är BRU:s bedömning att en sådan tolkning av barnets bästa riskerar att det blir en fråga om var en lägre gräns går angående om vad som är barnets bästa. Något som i sådana fall går emot vad barnets bästa betyder enligt barnkonventionen.²⁸

Enligt 2 § 9 punkten förordningen (2007:996) med instruktion för Migrationsverket ska det ske en så kallad barnkonsekvensanalys inför alla beslut och åtgärder som rör barn. Det är precis som det låter en analys av vad konsekvenserna för barnet kan tänkas bli i och med ett beslut eller liknande åtgärd. Av genomförda intervjuer med anställda från migrationsverket framgick det emellertid att barnkonsekvensanalysen nästan enbart användes som en checklista för att bocka av vad som hade gjorts i ärendet, och det gjordes sällan en analys som grundade sig på individen och enskilda förhållanden. Det anser BRU inte vara tillräckligt för att analysen ska fungera som ett verktyg för att lyfta fram barnets rättigheter.²⁹

²⁶ SOU 2016:19 s. 162–163

²⁷ SOU 2016:19 s. 167

²⁸ SOU 2016:19 s. 165

²⁹ SOU 2016:19 s. 165–166

Det andra kartläggningsområdet som inte sågs falla i linje med artikel 3 var stöd och service till barn med funktionsnedsättning och då framförallt lagen (1993:387) om stöd och service för vissa funktionshindrade (LSS).

Utredningen visade på att barnets bästa inte är ett kriterium när en ansökan om insatser antingen ska beviljas eller avslås, vilket har resulterat i att formuleringen ”barnets bästa” sällan har använts vid ett beslut eller underlaget därtill. När bestämmelsen om barnets bästa infördes i LSS 2011 var detta en fråga som hade hanterats av den så kallade LSS-kommittén. De resonerade på det viset att LSS är en rättighetslag, vilket innebär att när kraven för en insats är uppfyllda ska insatsen beviljas, och ett kriterium på barnets bästa hade i sådana fall inskränkt den rätten till insats som LSS ger. Regeringen delade samma åsikt, och förarbetena ger oss att bestämmelsen om barnets bästa kommer få störst påverkan när det inte gäller frågan om beviljande eller inte, utan att det istället påverkar utförandet av insatserna och vid planering, tillståndsgivning och tillsyn.³⁰

BRU instämmer i att gällande rätt inte ger något utrymme för att åberopa barnets bästa när det kommer till rätten till insats enligt LSS. De faller dock in på samma spår som förarbetena och lägger även till ytterligare situationer när barnets bästa ska tas hänsyn till, exempelvis vid behovsbedömningen samt utformningen och omfattningen av en insats. Med detta sagt vill BRU oavsett se en lagändring och att det ska framgå att barnets bästa ska utredas och särskilt beaktas vid de åtgärder som rör barn då principen om barnets bästa är något som ska iakttas under hela beslutsprocessen och att kartläggningen visar på att detta inte görs till en önskvärd grad.³¹³²

Utredningen visar i sin helhet på några generella problem med barnets bästa och dess tillämpning i svensk rätt. När ett beslut går i strid med vad som vanligen klassificeras som barnets bästa ska det klargöras tydligt var det är för intressen som prioriteras högre, varför en sådan prioritering sker och det måste även framgå att barnets bästa fortfarande är satt i främsta rummet, till

³⁰ SOU 2016:19 s. 191–192

³¹ SOU 2016:19 s. 203–204

³² SOU 2016:19 s. 193

skillnad från hur det ofta gick till när utredningen bearbetades. Vanligare var det då att enbart kommentera att det fanns andra intressen som överskuggade barnets bästa, vilket inte är tillräckligt och ansågs vara en brist i rättstillämpningen.³³ Vidare så visar utredningen på att det brister i rättstillämpningen när det kommer till kopplingen mellan ett barns åsikter och en bedömning av barnets bästa.³⁴

Ytterligare ett problem som uppmärksammades i och med kartläggningen var att barnets bästa inte användes som ett tillvägagångssätt, att bland annat analysera och utreda eventuella konsekvenser för barnet, utan istället sågs som en nivå att nå upp till. Detta förstärktes av att ett flertal myndigheter och företrädare från kommuner och landsting ville få begreppet ”barnets bästa” förklarad och definierat, något som inte kan sammanfalla med att barnets bästa ska ses som både en rättighet och som ett tillvägagångssätt.³⁵

3.5.1.2 Artikel 12

När kartläggningen utfördes fanns det en del brister i ett barns rätt att få uttrycka sina åsikter kring frågor som rör barnet. Skälen för detta var olika, som att vårdnadshavare sätter sig emot att barnet hörs eller att ett funktionshinder eller ålder anses vara skäl nog för att inte höra barnet. BRU var här av uppfattningen att barnets rätt att få komma till tals, som finns reglerat ibland annat UtIL, LSS och Sol, inte sågs som en skyldighet i flera fall. I många av de fall där barnets åsikter inte har blivit hörda saknas det även en motivering till varför, något som ytterligare talar för att barnets rätt till att uttrycka sina åsikter inte ses som en skyldighet.³⁶

Kartläggningen visade på brister hos Migrationsverket när det kom till att i beslutet redovisa vad barnet hade sagt och vilken betydelse det hade fått för beslutet. BRU konstaterar att det inte är förenligt med artikel 12. Det är inte heller förenligt att ha ett kriterium om olämplighet som UtIL 1:11 innefattar.

³³ SOU 2016:19 s. 292

³⁴ SOU 2016:19 s. 293

³⁵ SOU 2016:19 s. 293

³⁶ SOU 2016:19 s. 297

Enligt barnkonventionen och framförallt artikel 12 ska alla barn höras så länge de är i stånd att bilda egna åsikter. BRU kommenterar vidare att ålder ensamt inte kan ligga till grund för vilken grad av betydelse ett barns åsikter ska ha för ett fall, utan det måste tas reda på vilken nivå av mognad barnet besitter. Mognad innebär då förmågan att förstå och bedöma konsekvenser av en särskild fråga.³⁷

Utl 1:11 ger rättigheten för barn att höras i frågor om tillstånd och om ärendet berör barnet. BRU var och är av uppfattningen att en sådan formulering bör ändras så att det istället klart framgår att ett barns rätt att bli hörd gäller alla frågor som rör barnet och inte bara tillståndsfrågor.³⁸ Det fanns även enligt BRU:s mening brister i vilken och hur mycket information som förmedlas till barnet när det kom till migrationsmål. För att ett barn fritt ska kunna uttrycka sina åsikter ligger det som en grundläggande princip att barnet ska ha fått tillgång till relevant information, vilket inte enbart innebär faktauppgifter utan kan också betyda information om eventuella konsekvenser av ett barns olika åsikter och möjliga utfall av en utredning. Sådan information ska inte enbart ges vid inledningsskedet utan är något som ska ges till barnet fortlöpande.³⁹

När det kommer till kartläggningen på området som rör stöd och service till barn med funktionsnedsättning uppmärksammade utredningen att barn ibland inte hade hörts och detta på grund av funktionshinder, vilket inte ligger i linje med barnkonventionen, framförallt artikel 12 och artikel 2. Detta är inget som tillåts enligt LSS utan visar på brister i rättstillämpningen. Utredningen framhäver dessa brister ytterligare. I ungefär hälften av de utredningarna som SOU:n har hanterat har inte barnet hörts och i flera av utredningarna saknas det en förklaring till varför.⁴⁰

³⁷ SOU 2016:19 s. 178–179

³⁸ SOU 2016:19 s. 180

³⁹ SOU 2016:19 s. 180–181

⁴⁰ SOU 2016:19 s. 207

Precis som migrationsrätten brister det också i LSS när det kommer till tillämpningen av att ge relevant information till barnet. Det finns ingen skyldighet för ett barn att uttrycka sina åsikter och rättigheten att göra detta innebär också en rättighet att inte göra det. Oavsett om barnet vill eller inte vill uttrycka sina åsikter innebär det alltid en skyldighet för de som sköter ärendet att skapa de nödvändiga förutsättningarna för att ett barn ska kunna uttrycka sina åsikter. Det finns också de fall där barnet inte besitter förmågan att kunna uttrycka sina åsikter, inte ens med kommunikationshjälpmedel. Då är det viktigt att de som sköter ärendet försöker klargöra barnets inställning på andra tillvägagångssätt så långt det går. Det kan exempelvis vara dokumentation på vad barnet tidigare har gett uttryck för eller uppgifter om barnet från närstående, och det ska vara upp till socialtjänsten att visa hur de har gått tillväga för att klargöra barnets inställning och skapat de nödvändiga förutsättningarna när ett barn inte har gett uttryck för sina åsikter.⁴¹

När det kommer till artikel 12 har utredningen generellt uppmärksammat att flera barn inte hörs av anledningar som ålder, mognad eller funktionsnedsättning. Enligt utredningen beror detta på att rätten för ett barn att få ge uttryck för sina åsikter i artikel 12 och rätten att få dessa beaktade i hänsyn till barnets ålder samt mognad i viss mån sammanblandas. BRU säger här att det är en felaktig tolkning och att den senare rätten inte ska begränsa ett barns möjlighet att få höras så länge barnet är i stånd att bilda en åsikt, då den rätten ska anses ovillkorlig.⁴² Nära kopplat till detta problem är att barn ofta inte hörs för att de inte ska ta skada av deltagandet och för att undvika att placera barnet i en utsatt situation. Enligt BRU är detta ett feltänkande som grundar sig i att barn inte ses som rättighetsinnehavare utan mer föråldrat som ett skyddsobjekt, och barn som redan befinner sig i en utsatt situation, vilket kartläggningen hanterar,

⁴¹ SOU 2016:19 s. 208–209

⁴² SOU 2016:19 s. 298

skyddas inte av att inte få uttrycka sina åsikter. Istället anser BRU att själva skyddet ligger i att ett barn får fram sin inställning.⁴³

⁴³ SOU 2016:19 s. 299

4 Diskussion

4.1 Analys

Det ter sig som oklart vad barnets bästa faktiskt är, vilket faller i linje med att barnets bästa ska ses som något dynamiskt, ett synsätt som ändras med nya tider och nya samhällen. Det fanns en tid där barn sågs som onda och då barnaga i sin tur var något som var för barnets bästa vilket i dagens samhälle anses vara motsatsen till barnets bästa.

Barnets bästa ska ses som ett tillvägagångssätt, en princip att följa när ett visst resultat ska uppnås. Därmed är det något som både är svårt att definiera och något som antagligen inte borde definieras, då det riskerar att bli en fråga om ett lägsta tak att uppnå vilket strider mot barnkonventionens anda. Ändå har det framgått av SOU 2016:19 att ett flertal myndigheter har efterfrågat hjälp med att förstå barnets bästa och detta oftast genom en definiering av begreppet, vilket i mitt tycke tyder på en brist av förståelse för vad barnkonventionen faktiskt vill uppnå. En lägsta nivå kanske säkrar att några barn får ett visst skydd och de beståndsdelarna som skulle bygga upp begreppet behöver inte nödvändigtvis vara felaktiga, men det kommer troligtvis även begränsa begreppet i den mån att få myndigheter kommer gå utöver den gränsen, något som inte är för barnets bästa i min uppfattning.

När barnets bästa bearbetas utifrån barnkonventionen läggs det mycket fokus på artikel 3, vilket inte är konstigt i sig då det tas upp som princip där, men det är viktigt att förstå att hela konventionen är till för barnets bästa och att varenda artikel där är till för att tillgodose det ändamålet. Detta innefattar såklart även rätten för ett barn att höras, som FN-kommittén särskilt poängterade vid tillkomsten av konventionen.

Barnets vilja är inget som går i strid med barnets bästa, utan ska ses som en del av bedömningen. Det ska tas hänsyn till viljan i relation till barnets ålder

samt mognad. Under uppsatsen gång började jag fundera på vilken betydelse barnets ålder faktiskt har, eller borde ha, när mognad definieras som förmågan att förstå och bedöma konsekvenser av en särskild fråga. Borde inte det vara det enda som är relevant? Mitt egna svar på den frågan är att det finns till för statistik. Mognadsgrad är något som skulle vara komplicerat att kartlägga och även fast en högre ålder inte nödvändigtvis måste innebära en högre mognadsgrad finns det fortfarande generella kopplingar mellan ålder och mognad. Sådan statistik är något behövligt därför att det tydligt kan visa på problem och brister inom området, vilket också råkar vara fallet i den här situationen.

Statistiken som genomfördes i och med SOU 2005:43 tog bland annat fram att domarna tog upp barnets inställning i ungefär hälften av de undersökta fallen, varav siffran ökade till tre fjärdedelar när enbart barn av åldrarna 12–17 granskades. Varför inställning inte har tagits upp i de övriga fallen har delvis förklarats genom att domstolarna kanske inte hanterade de frågor som barnet hade gett sin inställning till, men det kan knappast vara fallet för alla domar med tanke på att det skedde i hälften av fallen, och det framgick sällan varför domstolen inte tog upp barnets inställning. Transparens är något som anses viktigt och de olika utredningar som uppsatsen har hanterat visar så gott som alltid att det brister på det området. Det är både utredningarnas och min egna uppfattning att det är lika viktigt att redovisa när ett barns åsikter inte tas i beaktning och varför, som det är att ta upp inställningen när den faktiskt används. Annars är det svårt att avgöra om utelämnningen av inställningen är något som har gått korrekt till.

För att ett barns åsikter ska anses vara ”fritt” uttryckt ska barnet ha fått tillgång till relevant information vilket bland annat innebär olika beslutsalternativ och vilka konsekvenser som de olika alternativen leder till. De rättsfall som har tagits upp i uppsatsen visar dock på att detta kanske inte alltid är fallet i praktiken. Viss hänsyn får tas till att båda rättsfallen har några år på nacken, men ytterst lite talar för att liknande situationer skulle fått annat utfall i dagens läge. Kanske att det nu har ändrats lite med SOU

2016:19, men det finns för lite information att tillgå för att dra en sådan slutsats. I båda rättsfallen ter det sig oklart om barnen har förstått vilken betydelse deras uttalanden kan få. Det framkommer inte i något av fallen om barnen direkt har blivit tillfrågade hur de vill att saker ska gå till, utan det lutar mer åt att de har blivit behandlade som om de vore gjorda av porslin. Värt att notera är att barnen är 12 respektive 13 år gamla.

En till sak som dessa rättsfall pekar på är att domstolarna enbart beaktar barnets vilja när den är tydlig och har en juridisk innebörd. För det första är detta något som inte står i överensstämmelse med barnkonventionens syfte. Det ska vara upp till staten att se till att alla barn som är i stånd att bilda åsikter ska få en möjlighet att göra detta när det kommer till fall som berör dem och det behöver inte ske genom ”vuxenspråk”. För det andra är det enligt mig väldigt motsägelsefullt att enbart lägga vikt vid de saker som ett barn har sagt och som har juridisk innebörd när de i vårdnadsutredningarna aldrig får svara på de frågor som skulle kunna ta fram sådana svar.

Liknande slutsatser kan dras från det som framgår av SOU 2016:19. Det är inte på många ställen som den svenska lagstiftningen går emot barnkonventionens anda. Det finns såklart undantag, som olämplighetsrekvisitet i UtlL vilket inte på något sätt kan ses överensstämma med barnkonventionen, men oftast är det i rättstillämpningen som det brister. När barnen inte hörs eller hörs på ett sådant sätt som inte kommer få relevans för utfallet motiverar myndigheter och liknande organ det med att det är för att skydda barnet. Ett sådant tänk är felaktigt och har kritiserats hårt av SOU 2016:19. Rättigheten för ett barn att höras utgör i sig själv ett skydd och vid fall som rör barn som är särskilt utsatta är det själva tillvägagångssättet som bör ändras på och inte att barnet inte får höras alls. Detta påverkade funktionsnedsatta i extra hög grad, som oftast inte hördes just på grund av deras funktionsnedsättning.

4.2 Slutsats

Barnets bästa är något som inte är definierat, och det är en bra sak. Det ska istället ses som ett tillvägagångssätt för att uppnå ett önskat resultat. I Sverige har dock begreppet fått lite olika innebörd i teorin kontra praktiken. Lagstiftningen överensstämmer inte perfekt med barnkonventionen, men den största bristen ser vi i rättstillämpningen.

Med breda penseldrag anser jag att det är på det viset på grund av att barnet oftast ses som ett skyddsobjekt och inte som en person med rättigheter. Många myndigheter låter inte barn höras för att skydda barnet. Eller ja, det är vad de påstår i alla fall. De glömmer tyvärr att det ligger ett skydd i att höras och att få uttrycka sin inställning.

Sedan Sverige började använda sig av det så kallade barnperspektivet har barnets vilja en liknande användning som det har i barnkonventionen, nämligen att det ska ses som en del av barnets bästa och inte något som konkurrerar mot det. Detta får större utslag om barnet är äldre och hos de yngre barnen finns det stort utrymme för förbättring.

I teorin och i den svenska lagstiftningen anses barnets vilja vara en byggsten till barnets bästa, men i praktiken är inte det alltid fallet. Att skydda barnet är såklart också för barnets bästa, men när det är anledningen till att barnet inte får fram sina åsikter anser jag att barnets bästa och barnets vilja står på olika sidor.

Det finns kort och gott utrymme för förbättring i den svenska tillämpningen av barnets bästa samt vilja och det ska bli spännande att se vad en eventuell inkorporering av barnkonventionen kan medföra.

5 Käll- och litteraturförteckning

5.1 Litteratur

Dahlstrand, L. (2004). *Barns deltagande i familjerättsliga processer*.

Uppsala: Uppsala Universitet.

Schiratzki, J. (2000). *Barnets bästa i ett mångkulturellt Sverige: En*

rättsvetenskaplig undersökning. Stockholm: Jure.

Schiratzki, J. (2014). *Barnrättens grunder* (5:e uppl.). Lund:

Studentlitteratur.

Singer, A. (2012). *Barnets bästa: Om barns rättsliga ställning i familj och*

samhälle (6:e uppl.). Vällingby: Norstedts Juridik.

Sjösten, M. (2009). *Vårdnad, boende och umgänge: samt verkställigheten*

av sådana avgöranden och överenskommelser (3:e uppl.). Vällingby:

Norstedts Juridik.

5.2 Förarbeten

SOU 1997:116 – Barnets bästa i främsta rummet

SOU 2005:43 – Barnets bästa, föräldrars ansvar

SOU 2016:19 – Barnkonventionen blir svensk lag

5.3 Internetkällor

Ryrstedt, Eva, *Barnets bästa och vilja i domstol*, Svensk Juristtidning, 2009.

<http://svjt.se/svjt/2009/1013>. Hämtad 2018-05-08

<https://unicef.se/barnkonventionen>. Hämtad 2018-05-13

Rättsfallsförteckning

NJA 1999 s. 451

RH 2007:43